

Trzy pytania o klimat - ubóstwo energetyczne

TRZY PYTANIA O KLIMAT

JUSTYNA JESIONEK

**KIEROWNIK ZESPOŁU
DORADCÓW
ENERGETYCZNYCH
WFOŚIGW
W KRAKOWIE**

Ogólnopolski system wsparcia doradczego
dla sektora publicznego, samorządowego
oraz przedsiębiorstw w zakresie efektywności
energetycznej oraz OZE

Rozmowa z Justyną Jesionek - kierownikiem Zespołu Doradców Energetycznych Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie.

Co to jest ubóstwo energetyczne?

Ubóstwo energetyczne zdefiniowane zostało w ustawie Prawo energetyczne i „oznacza sytuację,
w której gospodarstwo domowe prowadzone przez jedną osobę lub przez kilka osób wspólnie
w samodzielnym lokalu mieszkalnym lub budynku mieszkalnym jednorodzinny, w

którym nie jest wykonywana działalność gospodarcza, nie może zapewnić sobie wystarczającego poziomu ciepła, chłodu i energii elektrycznej do zasilania urządzeń i do oświetlenia, w przypadku gdy gospodarstwo domowe łącznie spełnia następujące warunki:

- 1) osiąga niskie dochody,*
- 2) ponosi wysokie wydatki na cele energetyczne,*
- 3) zamieszkuje w lokalu lub budynku o niskiej efektywności energetycznej.”*

Innymi słowy, ubóstwo energetyczne w gospodarstwie domowym będzie miało miejsce wówczas, kiedy nie stać nas na opłacenie rachunków za prąd, gaz, ciepło, wodę lub kiedy ich uiszczenie jest uzależnione od konieczności rezygnacji z podstawowych potrzeb, w tym zakupu żywności i produktów codziennego użytku, lekarstw, braku możliwości zakupu opału, w związku z tym utrzymania komfortowej temperatury w budynku/mieszkanii. O symptomach **ubóstwa energetycznego** mówimy także wtedy, kiedy nie możemy sobie pozwolić na nowy, energooszczędny sprzęt gospodarstwa domowego, wymianę punktów świetlnych w domu, a przede wszystkim, gdy nie stać nas na zakup nowego źródła ciepła lub naprawę istniejącego urządzenia grzewczego, w sytuacji kiedy jego użytkowanie zagraża zdrowiu i życiu mieszkańców. Innym ważnym czynnikiem, mającym istotny wpływ na skalę problemu, jest zły stan techniczny budynków i związana z tym niska efektywność energetyczna mieszkań/domów, przy równoczesnym braku własnych środków finansowych na działania zapobiegawcze, np. na termomodernizację. Bardzo często do intensyfikacji zjawiska przyczynia się nieporadność życiowa osób, których taki stan rzeczy bezpośrednio dotyczy. Poczucie braku możliwości zapewnienia sobie i rodzinie godnych warunków życia może wywoływać zawstydzenie, utrudniając tym samym sięgnięcie po pomoc, co może pogłębiać uczucie wykluczenia społecznego. Jak podaje Ministerstwo Klimatu i Środowiska, w Polsce około 10 proc. ogółu społeczeństwa jest dotknięta ubóstwem energetycznym. Mając na uwadze obecną inflację, rosnące ceny nośników oraz wzrost opłat za energię elektryczną, gaz i ciepło, które generują podwyżki cen żywności i innych produktów oferowanych na rynku, możemy prognozować, że problem będzie przybierał na sile.

Gdy analizujemy zagadnienie ubóstwa energetycznego, pojawia się często pojęcie **odbiorcy wrażliwego**. Jest ono zaczerpnięte z ustawy Prawo energetyczne i definiuje dwa typy klientów: odbiorcę wrażliwego energii elektrycznej oraz odbiorcę wrażliwego paliw gazowych. W pierwszym przypadku mamy na myśli osobę, której przyznano dodatek mieszkaniowy, będącą stroną umowy kompleksowej lub umowy sprzedaży energii elektrycznej zawartej z przedsiębiorstwem energetycznym i zamieszkującą w miejscu dostarczania energii elektrycznej. Druga definicja określa osobę, której przyznano ryczałt za zakup opału, zgodnie z ustawą o dodatkach mieszkaniowych, która również jest stroną umowy kompleksowej lub umowy sprzedaży paliw gazowych

zawartej z przedsiębiorstwem energetycznym oraz zamieszkuje w miejscu dostarczania paliw.

Pojęcie odbiorcy wrażliwego ogranicza się wyłącznie do kryterium ubóstwa dochodowego. Natomiast zagadnienie ubóstwa energetycznego ma szersze znaczenie, gdyż oprócz kwestii niewystarczających dochodów i wysokich opłat za energię, odnosi się również do niskiej efektywności energetycznej lokalu/ budynku mieszkalnego.

Należy mieć na uwadze, że zagadnienie ubóstwa energetycznego jest **problemem globalnym**,

co zostało dostrzeżone m. in.: w Polityce Energetycznej Polski do roku 2040, która zakłada ograniczenie skali tego zjawiska do poziomu 6% do roku 2030. Wsparcie dedykowane odbiorcy wrażliwemu energii elektrycznej oraz przygotowanie definicji ubóstwa energetycznego jest efektem wdrożenia do krajowego ustawodawstwa zapisów m.in. Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/944 z 5 czerwca 2019 r. Na potrzeby szczegółowej analizy i wypracowania stosownych rozwiązań powołany został ekspercki **Zespół ds. wsparcia odbiorcy wrażliwego oraz redukcji ubóstwa energetycznego w Polsce**, jako organ pomocniczy Ministra Klimatu i Środowiska. Wyniki prac zespołu z *Bazą dobrych praktyk dla gmin* można znaleźć pod linkiem: <https://www.gov.pl/web/klimat/jak-wspierac-odbiorce-wrażliwego-energii-i-redukowac-ubostwo-energetyczne-bank-dobrych-praktyk-juz-dostepny-dla-gmin>

Ubóstwo energetyczne jest również przedmiotem analiz na szczeblu województwa. Zgodnie z Programem Ochrony Powietrza Województwa Małopolskiego, **ocena skali ubóstwa energetycznego jest zadaniem własnym gmin** i każda z nich do 30.06.2022 r. ma obowiązek przygotowania stosownego opracowania, posiłkując się wytycznymi zamieszczonymi na stronie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego, pod linkiem: <https://powietrze.malopolska.pl/program-ochrony-powietrza/wytyczne-ubostwo-energetyczne/>

Weryfikacja skali ubóstwa energetycznego na szczeblu lokalnym pozwoli na zidentyfikowanie gospodarstw domowych, których problem dotyczy bezpośrednio, co umożliwi dotarcie z pomocą i edukacją do najbardziej potrzebujących. Jako narzędzia „pierwszej pomocy” w ograniczeniu eskalacji zjawiska można stosować „zabiegi” bezkosztowe zmniejszające zużycie energii w gospodarstwach domowych, co będzie miało znaczący wpływ na obniżenie rachunków za media. Ponadto ubodzy energetycznie mają możliwość uzyskania **wsparcia finansowego w ramach dostępnych programów osłonowych** oraz skorzystania z mechanizmów dotacyjnych na wymianę nieefektywnych źródeł ciepła na paliwa stałe i realizację przedsięwzięć poprawiających komfort termiczny budynków, poprzez ich docieplenie, w tym wymianę stolarki okiennej i drzwiowej.

Jakie proste działania w gospodarstwie domowym pozwalają zaoszczędzić na rachunkach za prąd i ogrzewanie?

Wiele zwykłych, prozaicznych czynności umożliwia ograniczenie zużycia energii elektrycznej, gazu, ciepła i wody w sposób bezkosztowy lub przy stosunkowo niewielkim nakładzie finansowym. Ich systematyczne wdrażanie będzie miało realne odzwierciedlenie w oszczędnościach gospodarstw domowych. Wygenerowane w ten sposób środki finansowe można przeznaczyć na inne cele.

Do takich działań można zaliczyć:

- Ograniczanie pozostawiania urządzeń w trybie „*stand-by*”, czyli w trybie czuwania (komputery, telewizory, radio i inne), stosowanie listew zasilających z wyłącznikiem, a w przypadku dłuższej nieobecności wyłączanie urządzeń. Ustawienie wygaszacza na monitorze komputera również skutecznie zmniejsza zużycie energii.
- Wyjmowanie z gniazdek zasilających ładowarek od telefonów, laptopów, tabletów oraz przedłużaczy, jeśli nie są użytkowane.
- W przypadku czajnika elektrycznego, gotowanie wyłącznie takiej ilości wody, która będzie nam potrzebna.
- Pralkę/ suszarkę/ zmywarkę należy zawsze włączać po pełnym załadowaniu. Zaleca się stosowanie trybu „eko” lub możliwie krótkich cykli prania/ suszenia/ zmywania.
- W przypadku lodówki, chłodziarki najlepiej jej pojemność dostosować do potrzeb rodziny. Należy pamiętać, aby urządzeń chłodniczych nie stawiać w miejscach nasłonecznionych, blisko grzejników lub innych źródeł ciepła, ponieważ będą potrzebowały do pracy więcej energii. Należy ustawić właściwą temperaturę (w lodówce $+6^{\circ}\text{C}$, a w zamrażarce $-18/-19^{\circ}\text{C}$). Jeśli chłodziarka/ lodówka jest pusta, trzeba ją wyłączyć. Należy pamiętać, aby nie zostawiać otwartych drzwi i regularnie rozmrażać urządzenie chłodnicze. Do urządzania nie można wstawiać gorących potraw.
- Zalecany jest montaż zaworów termostatycznych na każdym z grzejników oraz automatycznych zaworów odpowietrzających, a w budynkach wielorodzinnych – podzielników kosztów ogrzewania. Ważne, aby w sezonie grzewczym nie zasłaniać kaloryferów np. zasłonami, firankami. Za grzejnikami można zainstalować ekran ze specjalnej folii aluminiowej odbijającej ciepło, unikając tym samym przenikania ciepła przez ścianę na zewnątrz budynku. Przy obudowywaniu grzejników najlepiej zostawiać przynajmniej 10 cm wolnej przestrzeni między osłoną a grzejnikiem, aby ułatwić cyrkulację powietrza.
- Mieszkanie powinniśmy wietrzyć codziennie, minimum 2-3 razy, otwierając okna na oścież. W sezonie jesienno-zimowym czas wietrzenia to około 5 do 10 minut. Krótkie i intensywne wietrzenie nie spowoduje wychłodzenia powierzchni

meblowej oraz ścian pokoju, a jedynie wymianę powietrza na świeże. Otwierając okna należy zakręcić zawory termostatyczne.

- Na okres jesienno-zimowy zaleca się uszczelnienie starych okien i drzwi wejściowych, przy czym należy pamiętać o zachowaniu wymogów dotyczących wentylacji. Nie wolno zasłaniać kratki wentylacyjnych i należy dbać o ich czystość.
- Kąpiel pod prysznicem zmniejsza zużycie wody, co przekłada się na ograniczenie zużycia energii niezbędnej do jej podgrzania.
- Montaż w kranach perlatorów pozwala napowietrzyć wodę, a tym samym ogranicza jej zużycie. Do mycia naczyń należy stosować mniejszy strumień wody, a w przypadku awarii szybko likwidować przecieki z instalacji. Podczas codziennych czynności, takich jak mycie zębów, można zakręcić wodę. Zaleca się stosowanie baterii „eko”.
- Jeśli użytkowany jest stary kocioł na paliwo stałe lub na gaz, to należy sprawdzać cyklicznie jego szczelność, podłączenie do komina i instalację. Należy pamiętać, aby pomieszczenie, w którym znajduje się urządzenie grzewcze, było odpowiednio wentylowane – komin musi być drożny, co najlepiej potwierdzać podczas regularnej kontroli kominiarskiej. Można też zamontować czujnik czadu, którego koszt jest stosunkowo niewielki, a zastosowanie może uratować życie.
- W kotle nie można spalać odpadów! Przetwarzanie odpadów w procesie spalania ma negatywny wpływ nie tylko na urządzenie grzewcze, ale przede wszystkim na nasze zdrowie i zdrowie naszych najbliższych.
- Zalecane jest korzystanie z naturalnego światła dziennego możliwie najdłużej. Stare żarówki warto wymienić na energooszczędne (np. żarówki LED zużywają około 80% mniej energii niż tradycyjne oświetlenie). Wychodząc z pomieszczenia powinniśmy zawsze wyłączać światło.
- Temperaturę w pomieszczeniach najlepiej dostosować do komfortu termicznego mieszkańców. Można stosować obniżenia nocne lub/i dzienne do temperatury 18°C (np. kiedy jesteśmy poza domem, a także w godzinach nocnych). Podobnie możemy postępować w pomieszczeniach mało użytkowanych. Należy pamiętać, aby nie spowodować znacznego spadku temperatury w mieszkaniu/ jednorodziennym budynku mieszkalnym, gdyż może to doprowadzić do pojawienia się wilgoci, grzybów i pleśni, a ponowne nagrzanie pomieszczeń do parametrów temperatury komfortowej każdorazowo skutkuje wzrostem zużycia energii.

Wystarczy zmienić przyzwyczajenia, aby wygenerować znaczne oszczędności w naszych portfelach, a pośrednio przyczynić się do poprawy stanu środowiska i kondycji zdrowotnej nas i naszych najbliższych.

Z jakich programów osłonowych można skorzystać w Małopolsce?

Odbiorca wrażliwy, czy też podmiot zdefiniowany jako ubogi energetycznie, może skorzystać z pomocy oferowanej przez Państwo w formie programów osłonowych, dodatków mieszkaniowych oraz dodatków energetycznych, zasiłków celowych, a także z oferowanych przez jednostki samorządu terytorialnego lokalnych programów pomocowych. Zainteresowani ww. programami **powinni skierować się do gmin, Miejskich lub Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej**, zgodnie z miejscem zamieszkania, **a w Krakowie do Krakowskiego Centrum Świadczeń**, gdzie mogą uzyskać kompleksową informację na temat pomocy na działania mające na celu niwelowanie zjawiska ubóstwa energetycznego. Z uwagi na bardzo szeroki zakres zapytania odnośnie się do Programu, zaplanowanego ustawowo do realizacji w bieżącym roku kalendarzowym, którego zadaniem jest wsparcie gospodarstw domowych w trudnościach finansowych pojawiających się w związku z wysoką inflacją i rosnącymi cenami energii i gazu.

Dodatek osłonowy reguluje Ustawa o dodatku osłonowym. Jest to podstawowy element rządowej Tarczy Antyinflacyjnej, który ma za zadanie rekompensować rosnące ceny energii, gazu i żywności. Niniejsza ustawa zawieszona funkcjonowanie dodatku energetycznego w bieżącym roku. Dodatek przysługuje osobie, której przeciętne miesięczne dochody netto nie przekraczają 2100 zł w gospodarstwie domowym jednoosobowym, bądź 1500 zł na osobę w gospodarstwie wieloosobowym. Wysokość dochodów gospodarstwa domowego ustalana jest na podstawie definicji dochodu określonej w art. 3 pkt 1 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych. Dodatek przysługuje również osobom przekraczającym wartość dochodów określonych limitem. W takim przypadku obowiązuje zasada „złotówka za złotówkę”. Oznacza to, że kwota dodatku będzie pomniejszana odpowiednio o wartość przekroczenia, a minimalna pomoc wynosić może w takim przypadku 20 zł.

Wykaz podmiotów mogących się starać o dodatek osłonowy określa ustawa. Kwota dodatku wynosi rocznie 400 zł dla gospodarstwa domowego jednoosobowego, 600 zł dla gospodarstwa domowego składającego się z 2 do 3 osób, 850 zł dla gospodarstwa domowego składającego się z 4 do 5 osób i 1150 zł dla gospodarstwa domowego składającego się z co najmniej 6 osób.

Wyższe limity obowiązują, jeśli w budynku głównym źródłem ogrzewania jest kocioł na paliwo stałe, kominek, koza, ogrzewacz powietrza, trzon kuchenny, piecokuchnia, kuchnia węglowa lub piec kaflowy na paliwo stałe, zasilane węglem lub paliwami węglowodnorodnymi, które zostały **zgłoszone do centralnej ewidencji emisyjności budynków**. Kwoty wsparcia wynoszą odpowiednio: 500 zł dla gospodarstwa domowego jednoosobowego, 750 zł dla gospodarstwa domowego składającego się z 2 do 3 osób, 1062,50 zł dla gospodarstwa domowego składającego się z 4 do 5 osób, 1437,50 zł dla gospodarstwa domowego składającego się z co najmniej 6 osób.

W tym miejscu należy mieć na uwadze zapisy Uchwały Antysmogowej Województwa Małopolskiego, która obowiązuje do wymiany **do końca 2022 roku** kotłów na paliwa stałe, które nie spełniają wymogów co najmniej klasy 3 oraz pozwala czasowo, tj. **do końca 2026 roku** użytkować kotły na węgiel i drewno **klasy 3 lub 4**.

Jak wcześniej wspomniałam, ustawa przewiduje pomoc na inwestycje realizowane w skali całego kraju, wyłącznie na bieżący rok w kwocie 4 700 mln zł. Zainteresowany składa jeden wniosek w gminie/GOPS/MOPS – instytucji właściwej ze względu na miejsce zamieszkania (lista podmiotów obsługujących program dostępna jest pod linkiem: <https://www.gov.pl/web/klimat/gdzie-zlozyc-wniosek-o-dodatek-oslonowy-lista-kontaktowa-do-gmin-i-urzedow-miast>). Ostateczny termin składania wniosków to 31.10.2022 r. Więcej informacji, w tym instrukcja wypełniania wniosku i najczęściej zadawane pytania, można znaleźć pod linkiem: <https://www.gov.pl/web/klimat/dodatek-oslonowy>.

Ponadto do Ustawy Prawo Energetyczne zapisami ustawy o dodatku osłonowym zostały wprowadzone zmiany, które umożliwiają, aby odbiorca wrażliwy energii elektrycznej i odbiorca wrażliwy paliw gazowych mogli złożyć odpowiednio do sprzedawcy energii elektrycznej albo sprzedawcy paliw gazowych **wniosek o zastosowanie programu wsparcia wobec zaległych i bieżących należności** za energię elektryczną albo paliwa gazowe lub świadczone usługi, przedkładając kopię decyzji przyznającej dodatek mieszkaniowy. Wniosek może także złożyć do sprzedawcy energii elektrycznej odbiorca energii elektrycznej w gospodarstwie domowym, który jest stroną umowy kompleksowej albo umowy sprzedaży energii elektrycznej, jeżeli ten odbiorca lub członek jego gospodarstwa domowego jest osobą objętą opieką długoterminową domową w związku z przewlekłą niewydolnością oddechową, wymagającą wentylacji mechanicznej. Sprzedawcy energii elektrycznej oraz sprzedawcy paliw gazowych mają obowiązek opracować program wsparcia, który umożliwi realizację ww regulacji prawnych.

Pozostałe programy pomocowe, mogące mieć wpływ na ograniczenie zjawiska ubóstwa energetycznego, to:

- **Dodatek mieszkaniowy**, którego funkcjonowanie normują zapisy ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych
- **Zasiłek celowy**, określony art. 39 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej,
- Niektóre **lokalne programy osłonowe** oraz mechanizmy wsparcia finansowego.

Informacje o powyższych formach pomocy można znaleźć w opracowaniu przygotowanym przez Zespół ds. wsparcia odbiorcy wrażliwego oraz redukcji ubóstwa energetycznego w Polsce „*Charakterystyka instrumentów wpływających na redukcję ubóstwa energetycznego*”, który został udostępniony pod linkiem: <https://www.gov.pl/web/klimat/jak-wspierac-odbiorce-wrażliwego-energii-i-redukowac->

[ubostwo-energetyczne-bank-dobrych-praktyk-juz-dostepny-dla-gmin](#)

Wśród dostępnych obecnie na rynku źródeł finansowania inwestycji mogących mieć realny wpływ na zmniejszenie skali ubóstwa energetycznego, na szczególną uwagę zasługują dwa programy: **Program Priorytetowy Czyste Powietrze** (w szczególności poziomy dofinansowania podwyższony i najwyższy) oraz **Program Stop Smog**. Zarówno jeden, jak i drugi mechanizm wsparcia jest skierowany do osób o niskich dochodach, na działania związane z wymianą źródeł ciepła i poprawą efektywności energetycznej w jednorodzinnych budynkach mieszkalnych (wykaz kosztów kwalifikowanych zawiera każdy z Programów oddzielnie). Przy tym w Programie Czyste Powietrze wnioskodawcą jest osoba fizyczna, natomiast w Programie Stop Smog – gmina/powiat/związek międzygminny, które są zlokalizowane na obszarze obowiązywania uchwały antysmogowej, a odbiorcą ostatecznym pomocy jest osoba fizyczna.

Szczegóły dotyczące Programu Czyste Powietrze można znaleźć na stronie internetowej Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie pod linkiem: <https://portal.wfos.krakow.pl/wymagana-dokumentacja>.

Celem **Programu Stop Smog** jest ograniczenie emisji zanieczyszczeń i poprawa jakości powietrza oraz poprawa efektywności energetycznej budynków poprzez realizację przedsięwzięć niskoemisyjnych na rzecz najmniej zamożnych gospodarstw domowych w budynkach mieszkalnych. Instytucją wdrażającą jest Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Dokumentację naboru i szczegóły dotyczące dofinansowania, można znaleźć pod linkiem: <https://czystepowietrze.gov.pl/stop-smog/>

Zainteresowanych Programami Czyste Powietrze, Stop Smog, a także innymi mechanizmami finansowania inwestycji z zakresu efektywności energetycznej i OZE, zachęcam do kontaktu z Doradcami Energetycznymi WFOŚiGW w Krakowie pod adres mailowy: doradztwo@wfos.krakow.pl z podaniem miejscowości, w której zlokalizowana jest planowana inwestycja.

Publikacja została przygotowana w ramach Projektu pn. „Ogólnopolski system wsparcia doradczego dla sektora publicznego, mieszkaniowego oraz przedsiębiorstw w zakresie efektywności energetycznej oraz OZE”, finansowanego w ramach poddziałania 1.3.3 Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2014–2020.

Cykl „Trzy pytania o klimat” jest realizowany w ramach działania C5 projektu LIFE EKOMALOPOLSKA „Wdrażanie Regionalnego Planu Działań dla Klimatu i Energii dla województwa małopolskiego” (LIFE-IP EKOMALOPOLSKA / LIFE19 IPC/PL/000005) dofinansowanego ze środków programu LIFE Unii Europejskiej oraz Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.